

1. Що таке транспортна задача і яке її призначення?
2. Яка постановка транспортної задачі?
3. Чи можна застосувати для розв'язування транспортних задач симплекс-Відповідь обґрунтуйте.
4. У чому полягає математична модель транспортної задачі?
5. Що ви знаєте про закриту модель транспортної задачі?
6. Що таке відкрита модель транспортної задачі і як вона розв'язується?
7. Як визначається опорний план транспортної задачі у таблиці, що таке вільні клітинки і заповнені?
8. У чому полягає суть методу північно-західного кута?
9. У чому полягає суть методу мінімального елемента?
10. З якою метою застосовується метод потенціалів?
11. Що таке потенціали, який зв'язок існує між ними?
12. У чому полягає суть методу потенціалів?
13. Як будується система потенціалів, яку називають фіктивно заповненими клітинками?
14. Як переходити до нового опорного плану у методі потенціалів? Як будувати?
15. Сформулюйте теорему про потенціали. Видозміною якої теореми вона є?
16. Як розв'язують транспортні задачі з ускладненнями у постановці?

Завдання до лабораторної роботи № 3

1. Отримати індивідуальний варіант завдання.
2. Написати програму розв'язування транспортної задачі за методом потенціалів (пошуку опорного початкового плану реалізувати метод північно-західного кута, метод мінімального елемента, евристичний метод Фойгеля) згідно з варіантом із завдання № 1 до лабораторних робіт № 3 та № 4.
3. Оформити звіт про виконану роботу.
4. Продемонструвати викладачеві результати, відповісти на запитання стосовно виконання роботи.

Вимоги до програми

Програма повинна передбачати такі можливості:

1. Автоматичне знаходження оптимального плану для відповідного завдання:
  - пошук опорного плану;
  - пошук оптимального плану за методом потенціалів із виведенням усіх проміжних таблиць та побудовою циклів.
2. Введення вхідних даних вручну:
  - задати елементи таблиці;
  - пошук опорного плану;
  - пошук оптимального плану за методом потенціалів із виведенням усіх проміжних таблиць та побудовою циклів.
3. Передбачити можливість некоректного введення даних.
4. Підписання таблиць.
5. Виведення відповідного повідомлення у разі відсутності оптимального плану.

Розв'язування транспортної задачі ЛП за методом диференціальних рент

Мета роботи – ознайомитись на практиці із розв'язуванням транспортних задач за допомогою побудови умовно оптимального розподілу та покращування його за методом диференціальних рент.

4.1. Метод диференціальних рент знаходження оптимального розв'язку транспортної задачі

Цей метод переважно використовується у разі виродженого опорного плану. Основними його кроками є:

1. Будемо *умовно оптимальний розподіл*. У кожному зі стовпців знаходимо мінімальні тарифи і обводимо їх колами. Завантажуємо клітинки з обведеними тарифами, враховуючи запаси і потреби відповідних пунктів, тобто записуємо мінімальне число. Якщо цей розподіл задовольняє обмеження задачі, то він оптимальний – кінець алгоритму.

2. Визначаємо надлишкові та недостатні рядки за правилом:

- рядок є *недостатнім (від'ємним)*, якщо запаси відповідного пункту зберігання розподілені повністю, а потреби не задоволені;
- рядок є *надлишковим (додатним)*, якщо потреби задоволені й залишився продукт у відповідному пункті зберігання.

У ситуації, коли нерозподілений залишок у рядку дорівнює 0, дивимось на іншу, заповнену клітинку у стовпчику, якщо вона розташована у додатному рядку, то розглядуваний рядок позначаємо +0, інакше –0.

3. Для кожного стовпця знаходимо *різницю* між обведеним тарифом у *від'ємному* рядку та найближчим (за значенням) до нього тарифом, записаним у *надлишковому* рядку. Якщо обведений тариф знаходиться у *додатному* рядку – різницю **не визначаємо**. Серед різниць знаходимо *найменшу* – **проміжну ренту**.

4. Переходимо до нової таблиці – додаємо до відповідних тарифів, що знаходяться у *від'ємних* рядках, проміжну ренту. Інші елементи не змінюємо.

5. Усі клітинки нової таблиці вважаємо вільними. Заповнюємо клітинки цієї таблиці (їх тепер на 1 більше). Оскільки у новій таблиці кількість клітин для заповнення є більшою, ніж кількість стовпців, починаємо від стовпця (чи рядка), в якому є один обведений тариф; цю клітинку заповнюємо і усуваємо з розгляду цей стовпчик (рядок). Продовжуючи цю процедуру, заповнюємо усі клітинки з колами. Якщо план допустимий, то він оптимальний – кінець, в іншому випадку переходимо до кроку 2.

Приклад 4.1. Знайти оптимальний план за методом диференціальних рент для транспортної задачі, заданої у табл. 4.1.

Таблиця 4.1

Постачальники	Споживачі					Запаси
	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5	
A_1	11	14	1	1	2	150
A_2	1	13	14	2	10	160
A_3	14	14	1	12	10	220
A_4	11	4	12	14	11	220
Потреби	100	200	120	180	150	750\750

Обчислимо суму потреб (750) та суму усіх запасів (750), отже, задача є закритого типу. У кожному стовпці визначаємо мінімальні ціни перевезення, відразу заповнюючи таблицю відповідними значеннями. Якщо у стовпці є два однакові мінімальні елементи, то заповнюємо один із них так, щоб умовно оптимальний план був найкращим. У стовпці B_3 (табл. 4.2) заповнюємо клітинку A_3B_3 , а не A_1B_3 , щоб використати ще мінімальну вартість перевезень у A_1B_4 , тобто беремо до уваги ще й мінімальні значення в інших стовпцях, а клітинці A_1B_3 приписуємо нульову вартість перевезень.

Таблиця 4.2

Постачальники	Споживачі					Запаси	Нестача (-) Надлишок (+)
	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5		
A_1	11	14	1 0	1 150	2 0	150	-180
A_2	1 100	13	14	2	10	160	+60
A_3	14	14	1 120	12	10	220	+100
A_4	11	4 200	12	14	11	220	+20
Потреби	100	200	120	180	150	750	
Різниця	-	-	-	1	8		

Наступним кроком є визначення надлишкових та недостатніх рядків. Наприклад, перший постачальник, використавши усі свої ресурси, не повністю задовольнив споживача B_4 (той недоотримав 30 од. продукції), і зовсім не задовольнив потреби споживача B_5 , отже, перший рядок є недостатнім (-180).

Після цього для обведених тарифів, що знаходяться у від'ємних рядках, знаходимо ренти – різниці між ними та найближчими (за значеннями) до них тарифами, записаними у надлишкових рядках. Якщо обведений тариф знаходиться у додатному рядку – різницю **не визначаємо**. Якщо у стовпчику є кілька обведених тарифів, але хоча б один знаходиться у додатному рядку, – різницю теж **не визначаємо**. Серед різниць знаходимо **найменшу** – так визначаємо **проміжну ренту** (1).

Для побудови нової табл. 4.3 до усіх тарифів, розташованих у від'ємному рядку, додаємо проміжну ренту (1). У стовпці B_4 з'явилися дві клітинки з однаковим тарифом. Спочатку заповнюємо клітинки, які є **єдиними** у стовпцях. У стовпці, де є дві обведені клітинки, заповнення починаємо від тієї, де менша вартість перевезень (у початковій таблиці): A_1B_4 , A_2B_4 .

Для контролю маємо на увазі, що суми чисел у надлишкових і недостатніх рядках мають бути однаковими за модулем, але з різними знаками, а також те, що вони повинні зменшуватись, – ми маємо покращувати план, зменшуючи нерозподілені надлишки. Зокрема, у табл. 4.2 ми маємо сумарні надлишок і нестачу, що дорівнюють +180 і -180, у табл. 4.3 – +120 і -120. Щоб оцінити рядок A_2 , дивимось, окрім клітинки A_2B_4 , на A_1B_4 , бо вона знаходиться у тому самому стовпчику. Оскільки клітинка A_1B_4 є у від'ємному рядку, то і рядок A_2 визначаємо як недостатній -0. Обчислюємо ренти для обведених тарифів, розміщених у від'ємних рядках, та визначаємо проміжну (7).

Для побудови нової табл. 4.4 до усіх тарифів, розташованих у від'ємних рядках, додаємо проміжну ренту (7). Дві клітинки з однаковим тарифом (окрім стовпця B_4) з'явилися у стовпці B_5 . Спочатку заповнюємо клітинки, які є єдиними у стовпчиках, потім інші за поданим вище правилом: A_1B_4 , A_2B_4 , A_1B_5 , A_3B_5 . Визначаємо надлишкові та недостатні рядки і повторюємо алгоритм, доки нерозподілені залишки не дорівнюватимуть 0 (в останньому стовпці отримаємо усі нульові елементи) (табл. 4.5).

Таблиця 4.4

Постачальники	Споживачі					Запаси	Нестача (-) Надлишок (+)
	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5		
A_1	19	22	9	9	10	150	-20
A_2	8	20	21	9	17	160	-0
A_3	14	14	1	12	10	220	-0
A_4	11	4	12	14	11	220	+20
Потреби	100	200	120	180	150	850	
Різниця	3	-	11	5	1		

Таблиця 4.5

Постачальники	Споживачі					Запаси	Нестача (-) Надлишок (+)
	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5		
A_1	20	23	10	10	11	150	0
A_2	9	21	22	10	18	160	0
A_3	15	15	2	13	11	220	0
A_4	11	4	12	14	11	220	0
Потреби	100	200	120	180	150	850	

Отже, з табл. 4.5 бачимо, що усі елементи останнього стовпця дорівнюють 0, це означає, що знайдено оптимальний розв'язок:

$$Z = 1 \cdot 120 + 4 \cdot 200 + 1 \cdot 120 + 2 \cdot 60 + 1 \cdot 150 + 2 \cdot 60 + 2 \cdot 30 + 10 \cdot 100 + 11 \cdot 20 = 2710.$$

Примітка. Оптимальний план перевезень беремо з останньої таблиці, а вартість перевезень – із першої.

Приклад 4.2. Знайти за методом диференціальних рент оптимальний план відкритої транспортної задачі, заданої у табл. 4.6.

Таблиця 4.6

Постачальники	Споживачі				Запаси
	B_1	B_2	B_3	B_4	
A_1	7	9	4	8	180
A_2	1	8	6	5	350
A_3	6	4	8	7	20
Потреби	110	90	100	80	380\550

Оскільки маємо задачу відкритого типу, то вводимо додатковий пункт споживання (стовпчик) з нульовими вартостями перевезень та потребами, що дорівнюють $550 - 380 = 170$. Будуємо умовно оптимальний розподіл цієї транспортної задачі (табл. 4.7), при цьому у додатковому стовпчику прагнемо максимально розподілити запаси. Нерозподілений залишок у першому рядку дорівнює 0, дві інші заповнені клітинки у стовпчику, де вона розташована, знаходяться у різних за знаками рядках. Але оскільки у стовпчику, пов'язаному з цим рядком, усі потреби вже задоволені, тому розглядуваний рядок позначаємо +0, ренту у такому стовпці не визначаємо.

Таблиця 4.7

	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5	Запаси	Нестача (-) Надлишок (+)
A_1	7	9	4	8	0	180	+0
A_2	1	8	6	5	0	350	+70
A_3	6	4	8	7	0	20	-70
Потреби	110	90	100	80	170	550	
Різниця	-	4	-	-	-		

Додаємо проміжну ренту до третього (від'ємного) рядка, заповнюємо спочатку одиниці у стовпчиках і рядках клітинки, а потім решту. Бачимо (табл. 4.8), що усі постачання розподілені, тому оптимальним буде план із вартістю перевезень:

$$Z = 1 \cdot 110 + 8 \cdot 70 + 4 \cdot 20 + 4 \cdot 100 + 5 \cdot 80 = 1550.$$

Відзначимо, що він повністю збігся з розв'язком задачі, отриманої за допомогою методу потенціалів (приклад 3.5).

Таблиця 4.8

Постачальники	Споживачі					Запаси	Нестача (-) Надлишок (+)
	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5		
A_1	7	9	4	8	0	180	0
A_2	1	8	6	5	0	350	0
A_3	10	8	12	11	4	20	0
Потреби	110	90	100	80	170	550	

Приклад 4.3. Знайти за методом диференціальних рент оптимальний план транспортної задачі з ускладненнями у постановці, заданої у табл. 4.9, за умов, що з A_1 в B_j повинно бути перевезено не менше, ніж 50 одиниць продукту, з A_3 в B_5 – не менше, ніж 60, з A_2 в B_4 – не більше, ніж 40.

Таблиця 4.9

Постачальники	Споживачі					Запаси
	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5	
A_1	5	3	2	4	8	160
A_2	7	6	5	3	1	90
A_3	8	9	4	5	2	140
Потреби	90	60	80	70	90	390

Зменшуємо запаси пунктів постачання A_1 та A_3 на 50 та 60 одиниць відповідно, а також потреби пунктів споживання B_j та B_5 на 50 та 60 одиниць, відповідно. Вводимо додатковий пункт споживання B_6 з запасами, що дорівнюють $70 - 40 = 30$, та вартостями перевезень $c_{i6} = M$ ($i = 1, 2, 3$), при цьому потреби B_4 визначаємо такими, що дорівнюватимуть 40 (табл. 4.10).

Будуємо умовно оптимальний розподіл цієї транспортної задачі, при цьому у додатковому стовпці намагаємось максимально розподілити запаси (у другому рядку записуємо 20, а у третьому – 10).

Таблиця 4.10

Постачальники	Споживачі						Запаси	Нестача (-) Надлишок (+)
	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5	B_6		
A_1	5	3	2	4	8	M	110	-70
A_2	7	6	5	3	1	M	90	+0
A_3	8	9	4	5	2	M	80	+70
Потреби	90	10	80	40	30	30	280	

Додаємо проміжну ренту (2) до від'ємного рядка (табл. 4.11). Оскільки у нас було дві однакові мінімальні ренти, то клітинок до заповнення збільшилось на дві, а не на одну. Послідовність їх заповнення буде такою: A_1B_2 , A_2B_4 , A_2B_5 (єдині у відповідних стовпчиках), A_2B_1 (у відповідному рядку остання незаповнена для реальних перевезень), A_1B_1 (друга у цьому стовпці), A_1B_3 (менша вартість порівняно з іншою у стовпці і остання – для заповнення у першому рядку), A_3B_3 , A_3B_6 , A_2B_6 .

Таблиця 4.11

	B_1	B_j	B_3	B_4	B_5	B_6	Запаси	Нестача (-) Надлишок (+)
A_1	7	5	4	6	10	$M+2$	110	0
A_2	7	6	5	3	1	M	90	0
A_3	8	9	4	5	2	M	80	0
Потреби	90	10	80	40	30	30	280	

Бачимо (табл. 4.11), що всі поставки розподілені, тому оптимальним буде план із вартістю перевезень:

$$Z = 5 \cdot 70 + 7 \cdot 20 + 3 \cdot 10 + 2 \cdot 30 + 4 \cdot 50 + 3 \cdot 40 + 1 \cdot 30 = 930.$$

Відзначимо, що він повністю збігся з розв'язком задачі, отриманої за допомогою методу потенціалів (приклад 3.3).

Контрольні запитання до лабораторної роботи № 4

1. Поясніть основні кроки алгоритму методу диференціальних рент (ДР).
2. Як визначаються надлишкові та недостатні рядки у методі ДР?
3. Як визначаються ренти у методі ДР?
4. Що таке проміжна рента і як вона визначається?
5. Як будується нова таблиця у методі диференціальних рент?
6. Порівняйте між собою методи диференціальних рент та потенціалів.
7. Коли завершується алгоритм методу диференціальних рент?
8. Чи можна використовувати метод диференціальних рент для вироджених задач? Чому?

Завдання до лабораторної роботи № 4

1. Отримати індивідуальний варіант завдання.
2. Написати програму розв'язування транспортної задачі за методом диференціальних рент згідно з варіантом із Додатка № 1 до лабораторних робіт № 3 та № 4.
3. Оформити звіт про виконану роботу.
4. Продемонструвати викладачеві результати, відповісти на запитання стосовно виконання роботи.

Вимоги до програми

Програма повинна передбачати такі можливості:

1. Автоматичне знаходження оптимального плану для відповідного завдання:
  - пошук оптимального плану за методом диференціальних рент із виведенням усіх проміжних таблиць.
2. Введення вхідних даних вручну:
  - задати елементи таблиці;
  - пошук оптимального плану за методом диференціальних рент із виведенням усіх проміжних таблиць.
3. Передбачити можливість некоректного введення даних.
4. Підписання таблиць.
5. Виведення відповідного повідомлення у разі неіснування оптимального плану.

Додаток № 1 до лабораторних робіт № 3 та 4

Є n пунктів постачання і m пунктів споживання продукції. Вартість перевезення одиниці продукції з i -го пункту постачання в j -й центр споживання c_{ij} наведена у таблицях. Скласти план перевезень щодо постачання необхідної продукції у пункти споживання, який мінімізуватиме сумарні транспортні витрати. Необхідні дані для індивідуального варіанта потрібно взяти з таблиць, наведених нижче.

Варіант 1

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	5	1,8	6	6	32
B	1	5,1	8	2	42
C	3,5	6	3	3,1	10
D	2,2	4,9	1,3	4	16
E	3	7	8,95	1	10
Потреби	20	38	30	22	

Варіант 2

Підприємства	Вартість одиниці продукції *				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	2,3	7	6	8	15
B	2	1,3	1	2,5	55
C	4,9	4	4	1	12
D	2	8	1	4	18
E	3	2,1	1,2	5	17
Потреби	35	37	20	25	

Варіант 3

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	4	2	4,1	6	17
B	5	2,5	2	3	73
C	3	4	3	4,2	52
D	5,1	3	2	7	38
Потреби	37	35	86	22	

Варіант 4

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	1,7	3	4	6	28
B	5,2	2,6	9,8	3	27
C	3	2	1	4	52
D	6	5	2,5	7	18
Потреби	32	18	60	15	

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	6	2	4,8	3	20
B	8	4	5	8	30
C	5,5	2	3	7	27
D	5	6	8,2	4	23
E	1,8	9	7	6	30
Потреби	40	30	48	12	

Варіант 6

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	6,2	1	4,2	5	17
B	2	4	5,1	8	20
C	5	8	3	4	40
D	2	4	9	2	20
E	4	2,75	2	1	23
Потреби	45	30	25	20	

Варіант 7

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	4	9	1	3	43
B	2	5	5	6	20
C	2	5	10	4	30
D	3	7	2	6	32
Потреби	18	50	22	35	

Варіант 8

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	4	9	4	7,4	20
B	2	8	5	1	15
C	7	2,2	1	4	30
D	2,5	6	10	6	40
Потреби	48	10	35	12	

Варіант 9

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	6,3	8,6	1	5	25
B	2,5	7	5	7	42
C	4	5	11	8	40
D	1	5	4	5	35
Потреби	44	30	26	42	

Варіант 10

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	6,3	8	5	11	12
B	4	11	7	9	24
C	7	3	5	8	32
D	9	5,5	10	1	32
E	5	8	11	5	30
Потреби	60	20	30	20	

Варіант 11

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	7,3	9	3	10	14
B	3	10	5	9	30
C	7	11	3	2	20
D	8	5	9	2	32
E	4,8	9	10	5	16
Потреби	60	14	20	18	

Варіант 12

Підприємства	Вартість одиниці продукції				Обсяг виготовлення
	Споживачі				
	1	2	3	4	
A	4,2	10	5	9	17
B	5	8	5	9	33
C	6	4	4	7,3	20
D	7	5	11	4	12
E	3	11	8	5	20
Потреби	35	22	30	15	